

абстрактна позанаціональна „людина“. Яким би геніальним не вродився наприклад якийсь ескімос, він не міг видумати аероплян. Бо все його національно громадське життя і впливаючий з організаційних метод того життя, його спосіб думання — такі, що він не в силі представити собі навіть ідеї аероплян. Він може видумати якусь іншу машину — якусь напр. прекрасну риболовну снасть — але машину іншу, ніж видумас і буде нею користуватись англієць, німець, француз, китаєць, татарин, одно слово член якоїсь іншої, відмінної нації. Кожний з них може видумати і користуватись (як нація розуміється, як колектив, а не як вирвана зі свого колективу і вимуштрована одиниця) тільки такою машиною, якої ідея могла зародитись серед його нації, завдяки витвореним цією нацією, в своєму попередньому розвитку під проводом своєї аристократії, умовам її організованого громадського життя.

Чим складніша машина, чим вища техніка матеріального життя, тим більшої громадської організованості вимагає вона від тієї нації, що нею володіє й її для себе використовує. Іншими словами: для творення кращих умов матеріального існування, для творення вищої техніки, нація мусить творити в собі вищі форми громадського об'єднання і вищу громадську мораль. Вища ступінь наближення до Бога, більша любов до Нього, потрібні нації для використовування тієї техніки і тих машин, котрі Бог — Вічний Творець — дозволив даній нації для свого розвитку видумати і створити. Без розвитку громадської моралі нема розвитку техніки матеріального життя, без розвитку техніки матеріального життя нема розвитку громадської моралі...

Вся людська цивілізація і вся людська культура зародилася і розвивалась по лінії боротьби зі злом, по лінії боротьби з первородним гріхом людства — його лінивством та інертністю — по лінії найбільшого опору. В протилежність до звіря, який примінює себе до природи, який в боротьбі за своє існування тільки обороняється, уступає, пристосовується до свого ворога — людина підчиняє собі природу, вона наступає, побороє ворога, творить вічне зусилля, пристосовує природу до себе. Чи за камяного віку, чи за віку електричного, людина осталась тією самою людиною. Вона тільки завоювала для себе більше природи, вона поширила своє панування, і одночасно з поширюванням свого панування вона фізично і духово заристократизувалась, ублагородилась. Не по лінії вирівнювання себе вниз на „щасливе“ в своїм „природнім життю“ мавпяче чи напів мавпяче племя, а навпаки — по лінії аристократичного прометеїзму, по лінії тяжкого походу на вершини, по лінії більшої любови і більшого наближення до Бога — відбувався досі весь розвиток людства. В цьому тяжкому поході, людство мусіло зробити велике зусилля матеріальне: видумати і витворити нові машини, щоб машинами скріпити свій слабкий од природи фізичний організм.

А щоб сотворити ці машини, щоб скріпити свій фізичний організм, воно мусіло поставити перед собою ідеї-образи кращого громадського життя, сотворити по тим образам вищі форми цього життя і вищу громадську мораль: воно мусіло скріпити свій дух, витворити в собі більшу силу духову, моральну.

В кожній добі свого існування, всяка жива і життєздатна нація мусить робити зусилля в напрямі творення вищої техніки і поширення свого матеріяльного життя, а для цього вона мусить робити зусилля в напрямі творення вищої громадської моралі і вищих організаційних форм свого громадського життя. Нація, яка би не хотіла творити такого матеріяльного і морального зусилля, яка би вдовольнялась тим, що при найменшій зусиллю дає їй сама природа — нація, яка би для свого існування все шукала нових, ніким не зайнятих, легко доступних і плодородних земель, а не стала удобрювати машинами, досконалити, одвойовувати од природи, ублагороднювати і захищати од руйнуючих хижаків та чужик націй свою власну батьківську землю — одно слово нація, яка би порушувалась, животіла по лінії найменшого опору і не хотіла ступити на шлях боротьби по лінії найбільшого опору — така нація мусіла би в боротьбі з націями творчими, націями завойовниками загинути. Загинути так, як гинуть в боротьбі з людиною-творцем різні породи дуже гарних і милих, але не здатних до творчого зусилля звірів; як гинуть нездатні до тяжкого шляху цивілізації різні т. зв. дикі чи полудикі племена.

І коли ми бачимо кругом себе факт, що єсть нації пануючі і єсть нації поневолені — єсть нації експортуючі людську творчість і нації імпортуючі цю творчість — то мусимо одночасно помітити інший факт, що громадська мораль і громадська організованість перших, вища від громадської моралі і громадської організованості других. Без пориву до творення власної вищої техніки матеріяльного життя, що йде поруч з поривом до творення вищих форм громадської моралі і вищих форм організованості громадського життя, нації поневолені не визволяться ніколи з-під матеріяльної і моральної переваги націй пануючих. Навіть, якби вони мали свою окрему і прекрасну мову; якби серед них було множество учених, балакучих та ідейних, але до матеріяльної і громадської творчости нездатних інтелігентських вождів; якби свою чутку, але ліниву і слабосильну душу виявляли вони в чудових тонах меланхолійних пісень, і якби в моментах якихось суспільних катастроф вдавалось їм на деякий час винищити у себе їх пасивній вдачі чужу, імпортовану до них вищу техніку і вищі організаційні форми громадського життя.

Від чого ж залежить цей порив до творення вищих форм матеріяльного і громадського життя? Чи єсть нації по самій природі своїй пануючі і нації сліпою долею засуджені на поневолення?

З того, що вище було сказано про націю, з того неоспоримого і для всіх очевидного факту, що в кожній нації єсть

активна меншість і пасивна більшість — ясно, що цей порив до творення вищих форм матеріяльного і громадського життя залежить од двох чинників: од того, чи буде цей порив у активної меншости в нації і од здатности чи нездатности пасивної більшости піддатися творчому пориву меншости, піддержати, або знищити цей порив.

Коли оця активна меншість — як ми її назвали, національна аристократія — сама по тим чи іншим причинам не здатна до творення вищої матеріяльної техніки і разом з нею вищої громадської моралі, то ясно, що вона не в стані такого творчого пориву із себе дати і цим поривом пасивну масу за собою повести. Так само, коли національна аристократія, чи по своїй матеріяльній, чи моральній силі, настільки слаба, що вона не в стані перемагати опір пасивної маси, то така маса не піде за творчим поривом своєї безсилої аристократії, по скільки послідня не збільшить в той чи інший спосіб своєї фізичної матеріяльної сили і свого морального авторитету серед нації.

Алеж взаємне — як матеріяльне так і моральне — відношення до себе активної і пасивної частини нації бувають різні в різних добах її існування. З одного боку, як було сказано активна меншість нації в процесі творчости зуживає свої матеріяльні і моральні сили, слабне, дегенерується. Знову з другого боку пасивна більшість, кинута в процес творчости могутнім поривом своєї старої аристократії, починає виділяти з себе в цьому процесі нові активні аристократичні елементи, які у щасливих націй поповнюють своєю кількістю, своєю матеріяльною і моральною силою ряди попередньої старої аристократії і починають ще енергічніше ніж вона тягнути за собою пасивну масу в напрямі технічного і морального зусилля, в напрямі матеріяльної і громадської творчости.

Під впливом різних причин, залежних од індивідуального розвитку кожної нації, взаїмне відношення між активною і пасивною частиною нації, а также внутрішній склад і характер обох цих частин нації, весь час міняються. І тому зрозумілим стає факт, чому нація дотепер поневолена, з хвилиною появи серед неї матеріяльно сильною, добре зорганізованою та морально авторитетною національною аристократією, може стати нацією пануючою і навпаки: чому зла організація, матеріяльне безсилля і моральний упадок власної національної аристократії перетворює націю активну, перед тим експортуючу свою матеріяльну і моральну культуру, в націю пасивну, яка підпадає чужій матеріяльній техніці, а одночасно і чужим національним формам організації громадського життя.

